DEVIANȚA VICTIMALĂ: ASPECTE CONCEPTUALE ȘI PROFILACTICE

THE VICTIMAL DEVIANCE: CONCEPTUAL AND PREVENTIVE ASPECTS

CZU: 343.988:316.624 **DOI:https://doi.org/10.5281/zenodo.10725828**

SAMOILENCO Victoria,
ORCID ID: 0000-0002-5998-2622
Universitatea de Stat din Moldova
E-mail: victoria.samoilenco.92@gmail.com

Psihologul A. Neculau afirmă despre comportamentul deviant că „redă o situaţie de abatere de la normele unui grup, faţă de care se încalcă sistemul de reguli şi consemne, atitudini şi aspiraţii". [1, pag.226-227] V. Dragomirescu afirmă despre comportamentul deviant că „se referă la abaterile de la normele și valorile sociale" [2, pag.6] iar R. K. Merton afirmă despre comportamentul deviant că „redă o reacţie normală a oamenilor normali plasaţi în condiţii anormale". [3, pag.16] Pe baza acestor definiții, ne dăm seama că în sensul cel mai general, comportamentul deviant nu desemnează decât un comportament distructiv condiționat intern – biologic, psihologic, cât și extern – social, însă în doctrina psihologică, sociologică și criminologică s-a ajuns la includerea în spectrul comportamentelor deviante și a comportamentului autodistructiv. Din păcate numai comportamentul suicidal, de automutilare și toxicomaniile au cunoscut până în momentul de față o analiză profundă și multiaspectuală. Despre comportamentul deviant victimal se vorbește doar în cadrul victimologiei, în termeni foarte vagi, afectând grav orice activitate preventivă.

Devianța, exprimându-se ca o tendință de încălcare a normelor și valorilor sociale, nu are cum să nu înglobeze și comportamentul victimal. Acesta este o manifestare autodistructivă care are în calitate de semne obiective acțiunile de expunere la riscuri și situații de victimizare, precum și crearea situațiilor de victimizare, iar în calitate de semne subiective neglijența, gradul înalt de toleranță la acțiuni vătămătoare și intenția de a proiecta un nivel de pericol asupra propriei persoane, implicând, cel puțin același nivel de nocivitate ca și restul comportamentelor deviante, dacă nu chiar unul mult mai înalt. Atâta timp cât persoana și atributele sale – integritatea fizică, psihică, patrimoniul, inviolabilitatea sexuală, cinstea, demnitatea, etc. sunt socotite valori sociale, vom considera deviante inclusiv acțiunile distructive care depind în mod exclusiv de voința persoanei victimizate. Putem argumenta așadar, că o persoană care are tendința de a se antrena în relații sociale distructive, are o personalitate la fel de deviantă ca o persoană care se antrenează în relații sociale pentru a realiza un scop, o intenție distructivă.

Nu în zadar s-a constatat că există o predispunere a femeilor victime ale violenței în familie să prefere ca și partener intim o persoană agresivă. Astfel de femei preferă încă de la faza incipientă a relației să fie controlate, să li se pună limite, să fie gelozate, să depindă emoțional și economic, regăsind în astfel de comportamente un fals sentiment de protecție, și, în modul cel mai pervers aș spune, exploatând prin afișare propria vulnerabilitate, trăiesc un anumit nivel

de satisfacție. Este oare aceasta o problemă a agresorului? Din care parte ar trebui să acționăm preventiv dacă datele problemei sunt formulate în acest mod? Prin aceste întrebări ni se relevă și scopul prezentei cercetări – în primul rând de a opina în legătură cu aspectul invocat: dacă există sau nu o orientare deviantă a personalității de natură victimală, –în al doilea rând, de a conceptualiza și descrie esența acestei orientări, – iar în al treilea rând de a opina asupra ideii de acțiune preventivă. Opiniile din acest articol sunt fundamentate pe analize infracționale și studii asupra relațiilor victimă-agresor cât și pe generalizări teoretice din victimologie și psihologie.

Și în literatura de specialitate autohtonă am identificat surse care apreciază conduita victimală ca deviantă. D. Railean menționează despre caracterul social al comportamentului, susținând că „și comportamentul victimal, de asemenea, este un comportament social, dar acesta este un tip de comportament social deviant, deviaţia devenind în prezent o formă utilitară a reacţiei individului la situaţia concretă de viaţă". [4, pag.71] Probabil dumneaei are în vedere faptul că orientarea deviantă victimală se formează după ce victima, în urma unor experiențe de victimizare a reușit să extragă anumite avantaje și a decis să se comporte similar în cadrul tuturor relațiilor sale sociale, mizând pe un fel de conduită „testată", care a dat rezultate, apreciate de ea ca pozitive. Admitem acest punct de vedere, conduita victimală însă, până a fi întărită prin expunere experențială, se poate forma și prin învățare (ex. preluarea instanței de jertfă de la un părinte) și la fel poate fi condiționată aprioric: așa cum există persoane care în mod natural, din cauza moștenirii genetice pot fi dominante și agresive, există persoane ce pot fi predispuse în mod natural să fie dominate și pasive.

Tot D. Railean afirmă că „comportamentul victimal este unul din tipurile de comportamente sociale deviante, cu un anumit specific, deoarece multe din particularităţile acestui comportament servesc drept factori criminogeni, devin condiţii specifice ale crimei". [4, pag.71] În aceste condiții, se nuanțează o problemă destul de importantă pe palierul prevenției: este susceptibilă conduita victimală la schimbare? Victimologii au dat aviz pozitiv la această întrebare și între timp, au reușit să construiască o nouă paradigmă de prevenire a crimei, care conform speculațiilor, ar putea să dea roade, dar care, în cazul Republicii Moldova mai ales, nu prea a fost testată în practică. În primul rând pentru că această nouă abordare implică crearea și organizarea unui serviciu victimologic, serviciu care, încă nu are un fundament legal și instituțional bine consolidat. Un astfel de serviciu necesită infrastructură: cadre bine pregătite, instituții, legi care să îl reglementeze, spații, logistică, tehnici de lucru, altfel spus, BANI.

Deși în formă rudimentară, putem spune că în Republica Moldova avem un serviciu victimologic, întrucât există 4 legi în virtutea cărora victimelor infracțiunilor li se acordă asistență victimologică, în special pentru anumite categorii de victime, iar acestelegi sunt: 1. Legea nr. 137 din 29-07-2016 cu privire la reabilitarea victimelor infracțiunilor; 2. Legea nr. 45 din 01-03-2007 cu privire la prevenirea şi combaterea violenţei în familie; 3. Legea nr. 241 din 20-10-2005 privind prevenirea și combaterea traficului de ființe umane; 4. Legea nr. 1225 din 08-12-1992 privind reabilitarea victimelor represinilor politice. Aceste legi din păcate cunosc un nivel slab de implementare și nu acoperă pe deplin necesitățile materiale și morale ale victimelor, astfel, ele alcătuiesc un cadru de prevenție și protecție victimologică imperfect. Domnul Valeriu Bujor a identificat spre exemplu anumite hibe în Legea nr. 137 din 29-07-2016 cu privire la reabilitarea victimelor infracțiunilor când aceasta era încă la nivel de proiect legislativ, subliniind incapacitatea acesteia de a reduce în special revictimizarea, [5] însă consemnările sale nu

au fost luate în considerație de legiuitor, fapt care, îmi pare o neglijență crasă, dacă nu chiar o formă de a desconsidera munca științifică și membrii comunității științifice din țara noastră la modul general, prin neluare în seamă.

Având în vedere că o bună parte din victimele infracțiunilor din țara noastră au devianță comportamentală victimală, îmi pare logic și corect ca fiecare caz de victimizare să fie abordat individual, iar ca tehnică de lucru, consider că ar trebui să acționăm după același model cu care se influiențează pozitiv conduita agresorului. În penitenciare condamnaților li se perfectează plan individual de resocializare de către o echipă multidisciplinară alcătuită din educator, asistent social și psiholog. Acesta se întocmește în baza necesităților pe care condamnatul le prezintă dar și în baza riscurilor criminogene. După același model, victimelor li se poate perfecta un plan individual de reabilitare, la fel de către o echipă multidisciplinară, pe baza unei analize complexe a cazului de victimizare în urma căreia să fie identificate necesitățile victimei și riscurile victimogene. Această tehnică de lucru mi se pare ideală pentru victime, fiind capabilă să reducă semnificativ riscul de recidivă victimală, dar mult mai important, să asigure un nivel înalt de resocializare victimei prin corectarea comportamentului său deviant.

Conchidem că în comportamentul victimal regăsim o formă de devianță specifică, manifestată prin autodistrugere, devianță care se integrează deseori în sistemul cauzal al infracțiunii, uneori mai decisiv decât devianța comportamentală a agresorului, motiv pentru care, este necesar să elaborăm strategii preventive și de corecție, dar acest lucru nu se poate înfăptui decât prin crearea unui serviciu victimologic și promovarea unei politici victimologice eficiente. Ideal ar fi să existe un instrument de identificare a persoanelor cu o asemenea orientare a personalității și în ultimă instanță, un instrument de identificare a nevoilor și riscurilor victimogene prin aplicarea căruia se se poată elabora și realiza un plan individual de reabilitare și asistență victimologică, pentru a reduce riscul de revictimizare și a preveni infracțiunile pe cale victimologică.

Bibliografie:

1. Șchiopu, U. (coord.), Dicționar de psihologie. București: Ed. Babel, 1997, 738 pag.;
2. Dragomirescu, V.,T., Psihosociologia comportamentului deviant. Bucureşti: Ed.Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1976, 305 pag.;
3. Merton, R.K. Éléments de théorie et de méthode sociologique. Paris: Plon, 1965, 515 pag.;
4. Railean, D., Comportamentul victimal al minorului în mecanismul infracţiunilor contra inviolabilităţii sexuale, săvârşite prin violență. În: Revista Națională de Drept, nr. 5(140) din 2012, pp. 71-76;
5. Bujor, V., Bejan, O., Unele propuneri de reglementare a activității de prevenire a revictimizării victimelor infracțiunilor. Publicat în Jurnalul Juridic Național: Teoria și Practica, nr. 2. 2016, p.p. 33-36. Accesat [10.08.2023] Disponibil: https://bujor.md/wp-content/uploads/2020/07/UNELE-PROPUNERI-DE-REGLEMENTARE-A-ACTIVITATII-DE.pdf